

Catedra de farmacognozie (cond.: prof. dr. Gabriel Rácz, doctor-farmacist)
a I.M.F. din Tîrgu-Mureş

100 DE ANI DE LA APARIȚIA EDIȚIEI A II-A A FARMACOPEEI ROMÂNE (1874)

dr. G. Rácz *

Apariția primei ediții a Farmacopeei Române în anul 1862 a reprezentat un act de maturitate a profesiei, ea a fost o operă de înaltă exigență care a văzut lumina tiparului și a intrat în vigoare într-o perioadă în care majoritatea țărilor din această parte a Europei nu dispuneau încă de o farmacopee națională.

* Un bogat material documentar ne-a fost pus la dispoziție cu amabilitate de către conf. dr. S. Izsák, șeful disciplinei de Istoria medicinei și farmaciei, I.M.F. Cluj și de către farm. pr. Grazeiella Baicu, șefa Oficiului de informare și documentare a Institutului pentru controlul de stat al medicamentului și cercetări farmaceutice din București. Ne exprimăm întreaga noastră grațitudine pentru concursul primit.

Cu ocazia centenarului apariției primei ediții și în anii ce au urmat s-au publicat mai multe lucrări care au evidențiat importanța evenimentului, au prezentat și au analizat conținutul primei ediții. Ne referim la studiile publicate de P. Ionescu-Stoian și Viorica Florea (8), I. Spielmann și G. Răcz (13, 14), S. Izsák (9, 10), E. Gheorghiu (7), St. G. Ciulei (4), I. Feraru (5).

La 12 ani de la apariția primei ediții a Farmacopeei Române, în 1874, a reapărut codicele nostru farmaceutic. Această, a doua ediție a fost sumar menționată în „nota istorică a vechilor ediții” a lui A. Scurtu (12) și inserată în studiul lui E. Pușcariu (11) consacrat diferitelor ediții ale Farmacopeei Române. Premisele și împrejurările istorice ale reapariției au fost amplu prezentate în urma unui studiu arhivistice de către C. Brătescu (3), iar preocupări ale farmaciei românești începând din anul 1871 au fost relatate de E. Gheorghiu (6). Ediția din 1874 nu a fost analizată cu privire la conținutul ei, nu a fost caracterizată în comparație cu prima ediție apreciată, pe drept cuvânt, la justa ei valoare și prin ecoul stîrnit cu ocazia centenarului.

În această situație ne-am propus să facem o prezentare a ediției din 1874 cu ocazia împlinirii a 100 de ani de la apariția ei.

„Pharmacopea Romana” a fost tipărită la Imprimeria Statului (București, 1874). Pe copertă nu apare specificarea că avem de a face cu ediția a II-a. Volumul lucrării este mult mai mic decît cel al ediției din 1862 (vom prezenta mai jos cauzele) și anume cuprinde 160 de pagini numerotate, 13 tabele și un index (prima ediție a avut 790 de pagini completate de 52 de tabele).

După cum se specifică în două texte de ordin legislativ, unul din 21 noiembrie 1873, tipărit la începutul lucrării, celălalt din 12 martie 1874 și inclus la sfîrșitul volumului, farmacopeea a fost elaborată de o comisie specială și pe urmă revizuită, respectiv aprobată de Consiliul medical superior. Comisia specială — așa cum rezultă din prefață — a fost compusă din 7 membri: 2 din partea Consiliului medical superior, 2 profesori ai facultății de medicină din București și respectiv ai școlii de farmacie din București, 2 membri ai comisiei farmaceutice și directorul laboratorului chimic al eforiei spitalelor civile din București. Comisia specială a lucrat timp de doi ani: de la numirea ei în iunie 1871 și pînă la terminarea elaborării textului în iunie 1873.

Așa cum constată C. Brătescu (3) în urma cercetărilor sale arhivistice, din comisia de mai sus făceau parte prof. Z. Petrescu, prof. N. Măldărescu, prof. I. Theodori, farm. A. Frank, farm. F. W. Zürner, farm. A. N. Bernath-Lendway (1) și farm. M. Stănescu. Profesorul Zaharia Petrescu nu a participat însă la lucrările comisiei și a fost înlocuit, după cum arată G. Brătescu (l. c.) de prof. I. Felix acesta din urmă dovedindu-se a fi unul dintre cei mai activi membri ai comisiei alături de farmaciștii Frank, Zürner și Stănescu.

Farmacopeea a intrat în vigoare la 1 aprilie 1874. Președintele Consiliului medical superior care a revizuit, pe alocuri a modificat și a aprobat textul, a fost dr. Capșa (I), membrii dr. Theodori (I), dr. Marcovici, dr. Felix (I), dr. Iatropolu, dr. Alexianu, iar secretar dr. Polysu (I). Este cazul să observăm că președintele Consiliului medical superior care a aprobat

ediția din 1862 a fost Carol *Davila*, iar din componența consiliului de mai sus (din 1873—1874) au făcut parte membri ai consiliului anterior, cei după numele cărora am pus semnul (I).

Consiliul medical superior din 1873—1874, atunci cînd aprobă farmacopeea împreună cu taxa farmaceutică face cîteva constatări de ordin general. În primul rînd constată că noua ediție este conformă cu starea actuală (de acum 100 de ani) a științei și cu trebuințele locale ale României. În al doilea rînd asigură scăderea prețurilor din taxa farmaceutică în vederea satisfacerii cererilor drepte ale publicului. Ambele tendințe și trăsături prezintă un vădit caracter progresist. Din hotărîrea Consiliului medical superior mai aflăm că se înaintează guvernului și noul regulament farmaceutic. Existența triadei: farmacopee — taxă farmaceutică — regulament farmaceutic înseamnă că din punct de vedere organizatoric sectorul farmaceutic românesc a fost bine coordonat.

Consiliul medical superior (în componența căruia intră, la 12 martie 1874 și doctorul *Turnescu*, dar nu apare numele doctorului *Alexianu*) atrage atenția corpului medical asupra deosebirilor față de ediția anterioară. Relevăm următoarele:

1) Extractele narcotice apoase sînt înlocuite prin extracte alcoolice. În felul acesta, bineînțeles, se asigură conservabilitatea lor.

2) La unele extracte s-a înlocuit partea vegetală prevăzută inițial cu alta, mai bogată în principii active: tuberculii de omag (*Aconitum*) în locul ierbii, rădăcinile de mătrăgună (*Belladonna*) în locul părților aeriene.

3) În general s-au prevăzut drogurile cu acțiune mai certă. Astfel, în locul capsulelor de mac care au servit la obținerea siropului diacod, s-a prevăzut folosirea opiului în vederea preparării siropului.

4) Cele mai multe tincturi au devenit mai slabe, dar totodată s-a introdus raportul decimal. În loc de proporția de 1 parte drog la 5 sau 6 părți alcool s-a prevăzut concentrația de 10⁰‰. Este vorba în primul rînd de tincturi cu acțiune puternică, cum ar fi cele de *Aloe*, de *Belladonna*, de *Digitalis*, de *Ipecacuanha*, de *Strychnos*, de *Opium* sau de *Cantharides*. În felul acesta s-a putut asigura o dozare mai judicioasă și un calcul mai simplu al dozelor.

De fapt, dincolo de constatările Comisiei medicale superioare citate mai sus, criteriile fundamentale care au stat la baza elaborării noii ediții sînt formulate și în prefața volumului. Relevăm, în continuarea caracterizării de mai sus, aspectele cele mai semnificative:

5) Tendința medicinei moderne de a simplifica medicația, de a întrebuița cu preferință substanțe medicamentoase de tărie constantă, de acțiune sigură, precisă. Această afirmație, respectiv orientare, ne permite să înțelegem în bună măsură de ce volumul noii ediții este mult mai mic în comparație cu cel al ediției din 1862. Tendința utilizării unor medicamente cu acțiune certă rezultă din modificările preconizate de Consiliul medical superior. În ceea ce privește tendința de simplificare și aceasta va caracteriza orientarea rațională a terapiei medicamentoase din secolul care urmează după apariția acestui codice. Simplificările din ediția a II-a se referă și la formula mai multor preparate compuse (deci nu numai la numărul de monografii prevăzute).

6) Introducerea în practica medicală a mai multor medicamente noi, una din situațiile care — conform afirmației din prefață — a făcut ca

farmacopeea din 1862 să nu mai corespundă tuturor cerințelor științei medicale. Acest element și anume apariția de noi și noi posibilități ale terapeuticii medicamentoase, va caracteriza și el secolul ce urmează și va condiționa o dată în plus necesitatea de simplificare dusă în mod paralel cu îmbogățirea arsenalului terapeutic.

7) Precizarea modului de preparare a unor forme farmaceutice cum ar fi apele aromatice, sau a unor diluții (ne referim la concentrația acizilor).

8) „Pharmacopea va înlesni întrebuițarea măsurilor decimale, care de acum înainte vor rămâne singurele măsuri oficiale“. Această singură frază, împreună cu tabelul IV de la sfârșitul volumului, reprezintă una din trăsăturile fundamentale ale ediției a II-a a Farmacopeei Române cu repercusiuni binevenite asupra întregului sector farmaceutic: introducerea și generalizarea sistemului decimal, a sistemului metric care va cunoaște o continuitate neîntreruptă în decursul întregului veac care s-a scurs de atunci. *Davila* a dispus încă în 1859 ca alături de unitățile de măsură vechi să fie prevăzute și cele din sistemul metric.

9) Înainte de a trece la analiza unor aspecte speciale, trebuie să ne mai oprim la o importanță deosebită dintre cele două ediții: cea din 1874 a renunțat la caracterul bilingv al primei ediții a Farmacopeei Române. Textul latin a fost omis considerându-se a fi „netrebuincios“ căci termenii vulgari ai preparatelor sînt pretutîndeni însoțiți de numirile științifice care exclud orice erori. Este cea de a doua cauză care ne permite să înțelegem de ce volumul ediției din 1874 este substanțial redus față de cel din 1862. Scrierea codicelui numai în limba română este o mărturie în plus că și din punctul de vedere al existenței unei terminologii proprii farmacia românească a ajuns la maturitate. Dar este tot atît de adevărat că pe cînd prima ediție a fost accesibilă ca limbaj (text paralel și în limba latină) specialiștilor de pretutîndeni, această posibilitate a devenit limitată prin renunțarea textului în limba latină.

10) În afară de cele relevate de Consiliul medical superior, respectiv specificate în prefață, constatăm că mai apare o deosebire esențială de ordin redacțional: se renunță la împărțirea cuprinsului din ediția I în trei părți mari (Pars prima: Materia pharmaceutica; Pars secunda: Praeparata pharmaceutica; Pars tertia: Reagentia et Tabulae variae). Atît drogurile, substanțele chimice („simplicia“ din nomenclatura veche), cît și medicamentele compuse apar inserate în ordine alfabetică, doar tabelele sînt tipărite separat, la sfârșitul textului (și acestea într-un număr mult redus față de prima ediție).

11) Monografiile se găsesc deci în ordine alfabetică, dar uneori cu lipsă de consecvență. Astfel, de pildă, între drogurile și preparatele care încep cu litera A se încadrează monografia „Portocale“ (între Atropina sulfurică și Auru), sau, la litera C apare monografia „Smochine“. În ambele cazuri, ca și la altele se pare că inițial monografia a avut ca titlu denumirea științifică a drogului (Aurantium, în primul caz, Carica în cel de-al doilea caz), denumirea în limba română s-a trecut ulterior ca titlu, dar s-a păstrat amplasarea.

Fiind la probleme de nomenclatură menționăm că în majoritatea cazurilor monografiile poartă denumirea română a produsului, spre deosebire de obiceiul din prima ediție. Dăm cîteva exemple:

Titlul monografiei în FR I		Titlul monografiei în FR II
în l. latină	în l. română	
ABSINTHIUM	PELIN	ABSINTHIU
ACIDUM NITRICUM VENALE S. CRUDUM	ACIDU NITRICU DIN COMERCIU SAU CRUDU	ACIDU AZOTICU CONCENTRATU CRUDU
AURUM FOLIATUM	AURU FOLIATU	AURU IN FOI
EMPLASTRUM ANGLICANUM	PLASTRU ENGLESESCU	EMPLASTRU ENGLESU
SYRUPUS VIOLARUM	SIRUPU DE MICȘUNELE	SYRUPU DE VIOLE
UNGUENTUM SIMPLEX	ALIFIA SIMPLICE	UNGUENTU SIMPLU

Ediția a II-a a utilizat mai mult o formă româniată a denumirii latine, față de ediția I care a apelat la termenii tehnici românești. Această situație rezultă bunăoară din renunțarea — în cazul ediției a II-a — la caracterul bilingv al farmacoapeei.

12) Tendința de simplificare a dus la renunțarea la o serie de droguri oficinale în prima ediție. Dintre produsele de origine animală dăm ca exemple: *Ambra grisea*, *Cornu cervi raspatum*, *Cornu cervi ustum*, *Moschus*, *Ossa usta alba*, fără doar și poate cu caracter perimat. Dintre drogurile vegetale nu se mai oficializează de pildă *Agaricus albus*, *Alcanna*, *Allium bulbosum*, *Amylum Marantae* (se păstrează numai amidonul de grâu), *Angustura*, *Asarum europaeum*, *Asparagus*, *Avena* (semen), ca să rămînem numai la monografiile de la prima literă a alfabetului. Dintre preparatele galenice se renunță la cele mai multe roob-uri (rămîne numai cel de soc) sau de pildă nu se mai includ în codice o serie de alifii: *Unguentum Belladonna*, *Unguentum Calendulae*, *Unguentum Cantharidum*, *Unguentum Juniperi*, *Unguentum Macidis*, *Unguentum Sabadillae*, *Unguentum Populeum*, *Unguentum Sabiniae*, *Unguentum Salviae*, *Unguentum sulphuratum*, *Unguentum Zinci oxydati* dintre care unele vor fi totuși re-luate (reoficializate) în viitoarele ediții ale Farmacoapeei Române.

Dar caracterul fundamental al acestei ediții și anume tendința de simplificare se manifestă nu numai în privința numărului redus de droguri și de preparate, ci și în felul formulării. Dacă ediția I precizează de pildă, sub formă de definiție, ce este seul de oaie, ediția a II-a se rezumă la următoarea precizare: „Să nu fie rînced“.

13) În calitate de droguri sau preparate noi, respectiv chimicale apar de pildă acidul carbolic (fenolul), acidul formic, apa de cassia, apa de melissa, siropul de codeină, siropul de opiu, siropul de revert, unguentul de potasiu iodat etc. Multe preparate prevăzute pentru prima dată în ediția a II-a vor cunoaște o trăinicie ajungînd să rămîină înscrise în farmacoapee pînă în zilele noastre.

Se include *Digitalina depurata* („cristale galbene solubile în clorofom în orice proporție, insolubile în apă“).

Spre deosebire de prima ediție se descriu generalitățile la extracte, dar la alte forme farmaceutice (de exmplu la emplastre sau la pilule) nu apare o monografie de generalități.

14) Numărul total de monografii din ediția a II-a a Farmacoapeei Române este de 524, după următoarea repartizare:

— droguri vegetale	174
— produse animale	14

— chimicale	141
— produse galenice	195

Față de această situație, în prima ediție au fost cuprinse 217 droguri vegetale, 23 de origine animală și 61 chimicale. O clasificare riguroasă a monografiilor este forțată, fiindcă o serie de monografii incluse în Pars secunda: Praeparata pharmaceutica din ediția I s-ar considera azi a fi chimicale.

15) Cele 13 tabele de la sfârșitul ediției a II-a prevăd, între altele:

— Lista „medicamentelor care se vor păstra într-un dulap închis cu cheia“ (6 substanțe cu conținut de mercur, 2 cu conținut de arsen și 3 alcaloizi: atropina sulfurică, strihnina sulfurică și veratrina).

— Separanda (aici se încadrează morfina acetică și morfina clorhidrică).

— Aparatul de reactivi: soluțiile titrate pentru acidimetrie și alcalimetrie, ustensilele.

— Sistemul metric în comparație cu greutatele medicale și cu cele civile uzuale. Este, după cum am arătat, una din cele mai importante prevederi ale acestei ediții.

N. I. Angelescu (1) arăta că unii susțin — contrar opiniei autorului — următoarea părere: farmacopeea trebuie să fie un codex scurt, neconținând decât principalele preparate oficinale recunoscute, de o întrebuintare generală și pe care trebuie să le avem în toate părțile, preparate în același mod. Ediția a II-a a Farmacopeei Române reprezintă această concepție. Ea se deosebește atât de mult de prima ediție a Farmacopeei Române în privința concepției care a stat la baza elaborării, a limbajului, a modului de redactare, încât nu poate fi considerată o reeditare, o reparație a primei ediții. Farmacopeea Română de acum 100 de ani (1874) este o operă de-sine-stătătoare și o dovadă în plus a puternicei amprente a personalității lui Carol Davila și a lui Constantin Hepites atât de pregnantă în cazul primei ediții. Nici Davila, nici Hepites nu au mai luat parte la elaborarea ediției din 1874.

Ediția din 1874 a Farmacopeei Române va rămâne în vigoare pînă în anul 1893, timp de aproape 20 de ani.

Sosit la redacție: 2 aprilie 1974.

Bibliografie

1. Angelescu N. I.: Gazeta farmaciilor (1939), 5, 55, 4; 2. Bercuş C. I.: Farmacia (1972), 20, 235; 3. Brătescu G.: Farmacia (1961), 9, 57; 4. Ciulei Șt. G.: Rev. medico-chirurgicală (1966), 67, 767; 5. Feraru I.: Conferința națională de farmacie, București, 1963 (Rezumatel comunicărilor, p. 29); 6. Gheorghiu E.: Practica farmaceutică (1970), 3, 147; 7. Gheorghiu E.: Munca sanitară (1970), 18, 367; 8. Ionescu Stoian P., Florea Viorica: Farmacia (1963), 11, 141; 9. Izsák S.: Rev. med. (1962), 8, 296; 10. Izsák S.: Studii și cercetări de istoria medicinei și farmaciei. Ed. Acamediei, București, 1962, 100; 11. Pușcaru E.: Farmacia (1956), 4, 179; 12. Scurtu A.: Gazeta farmaciilor (1940), 6, 1; 13. Spielmann I., Rácz G.: Rev. med. (1962), 8, 300; 14. Spielmann I., Rácz G.: Revue d'Histoire de la Pharmacie (1964), 52, 181—182, 100.